

**Tuwanuä, Poli iqu
Epäsäsi
pmeqä iquaunqä äqäkqe
Yätamakqä kuknuä
hinuiqänä iquvi**

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwinqe, Iqu nätmätqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänäni, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänä iugä Nyuänä Naqä-qakuä-qu hetnqä iwimäkätnqä iinqe. (1:10 hinuä qundnqä.) Itanji, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuätätä, qu Kraisi Iqutä anä muänmbnqä iwimäkätnqä äwinqiyä.

Kinganäni, Poli iqu tuwanuä iunji, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanqppqä iqua naqä-hnqunä epu, hueqä-himqä hnquesanä enqä-panä iwimäkätnqenqe, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iutanji, Goti Iqu qokä-apäkä iu anqumä itmenä. Itanga, Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, qunji änguänänä itqueniqenqä näqnqä mapnqe, Iqueqä Dnä Änguä Ique ävänä. (1:14 hinuä qundnqä.) Itanji huizi, Poli iqu tiinjä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuänänjuwä iqua, äwqä naqä-hnqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpnqeqä.

Tuwanuä täunji, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuänäpu, naqä-hñqunä enjuwinqä ätnänä iqi motquetñqe, Poli iqu kuknuä ktqä hñquaqui-hñque ätukqe. Ktqä kinğanäñi, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuänänä hñqu enqä-panä etanji, Kraisi Iqu anä-siyandqä enqä-ma ätqäüä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänänä hñqueqä huiwä enqä-panä etanji, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuänä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panä etanji, Kraisi Iqu, apäkä iyyqä qokiqu enqä-paniqä (5:22-32).

Inji tuwanuä täunji, nätmatqä ängui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeü iwimäkäninqä winğanqenqe, ne hiñuä äñguänä äyä äqunänunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqänuwä iquenyqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkqinyä.

Goti Iqu, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwinjuwi, änätapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, äñguä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu

inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuänñanñqetani, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiñuwi, neyaqä quuvqä du äñguä inemäkquätñqä, änätapätqäuä. ⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqänga, ne Kraisi Iqutä ämuänñaninñquä diñqe, atäunjuä ae inaikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hiñjuä iqinji, suqä quvqä-tänjä maeqä, jänänänjä pmetaninñquä diñqeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanjä kiinjä äwinyätäqä duta, kiñganä atäunjuä ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wäunjuä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänñqe. Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä inñqeutatä, Iqueqä äwiñqeutatänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanjä kiinjä äwinyänñqä Iquesani, Iqu Iqueqä qeqä imänñqeta hiñgi vqe, ne ae änätapkqe. Ii naqänänjä hitanñqenñqä, ne knui, äñguänä indqänätanä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, Iqueqä häñeqä iuäkqä iutani, ne anñumä häñä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänñqeta hiñgi vqe, hävemnäqñqä etanñi ämänätquakqe. ⁸ Iqu äñguä aanjä kuapänä inemäkätä, näqñqä äñguitä, knuä indqänñqä huitanñä-huitanñitä, änätapkqe. ⁹ Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäunjuä imäkqanñqä iunji, Iqueqä yeeqä inñqetä, Iqueqä äwiñqetä, imäkäninñqä zä äwiñqä di, tänğanji Iqu ätnänñäqi ämänätquakqe. ¹⁰ Nätmatqä eeqänänji, hii ganä iwqatqanñani, nätmatqä eeqänänñä qäukuä yänñitä, qua

täunjitäni, Ämiqä Kiuänänjä Hnqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquvi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuännanä, Iqueqä ämaqänä eqänqce, hinuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiau ätänaikqce. Iqu Iqueqä äwinqä iutata, Iqueqä knuä indqänqä iutatäni, nätmätqä eeqänäni timäutnqce, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqce, tiinjä imäkqänqce. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, knuä iqä yänänäqñqä ganä ävätunquä iqunesani, Iqueqä yoqce haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäqñqce. ¹³ Ga heppqä, nesäni asä iinjä epnä. He kukñuä, naqä-qakuä we-hunqä-tänjä eä, angumä hänjä equmuatqä iqueni, qätä ae äwiyäpiyitani, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutani Iqutä ämuänänquwi. Iinjä eqanquwänqce, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väninqä kukñuä guä ämäsauekqä-pa, heñi, Iqueqä Dñä Ängüä Jänänänjä Ique inä etapkqce. Dñä Ängüä Iinjä Ique vqce, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänänqä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Ängüä Iqueni, ne ae ämakquä-qae, inji qänakndani, nätmätqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väninqä kukñuä guä ämäsauekqä-pqä ii, inä meniquä-pqenqce, näqñqä enu. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiau anji inetmetä hapä mänäqumuatqanqce, inqce meniquä eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänänäqñqä ämänätquakqä diñqce, Iqueqä yoqce, haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäquatunqce.

Poli iqu, qu näqñqä ängüänänjä mapñqä, tääqä ätukqenqä

15-16 Goti Iqu änguä e inemäkätņqä iinņe, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutaņi, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquaunqä enyätņqä iunņe, nyi qätä änyä ti äwiyätmitaņi, henyqä kņuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'änguiqä' ätuätmä, tääqä ätätmängaņi, maqänäuqä äpakänä ätqua äwätqänä. ¹⁷ Nyi tääqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänä kinğanänä äpmeņqä Ique, ätuätņqe. Iqueqä-kuiä ätnäņäqi itkimäkñätņqä emäkätņqä diņqe, Iqu heņi, kņuä indqänqä jänänänä-tänä, itanga Iqueqä kukņuä naqä-qakuä iuņi, qakuinqä näqņqä-tänä epņqä iinqä, ätuätqänä. ¹⁸ Itanga Iqu hiqä kņuä indqänqe we eumäkqanguti, ga he tiinņqä näqņqä änguänänä metpņqä ätuätqänä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ae ekqä iquenä, nätmatqä ängui mapnuwänqä kņuä yänänäqņqä äwipu, hiņuä äqambu äpmeņuwi, nätmatqä iinņe, näqņqä hipņqä ätuätqänä. Nätmatqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqua mapnuwänqä ätätä ekqe, ii nätmatqä aanä änguänänä isua etangqenqä, näqņqä mapņqä ätuätqänä. ¹⁹ Itanga Goti Iqueqä yänänäqņqe, Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iquneqä huiwä yäpä tämņi wäunuä itņqe, ii aanä hävemnäqņqä etangqenqä näqņqä hipņqä ätuätqänä. ²⁰ Iqueqä yänänäqņqä kätanänä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta aņgi ävauqumuätätä, qäukuä haqä yätunqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa äpmuatekqä Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qäukuä

yäñi e äpmeñqe, Iqu dnä yänänäqñqä-tänä iquautä, ämaqä ämiqä iquautä, itanğa huizi yänänäqñqä-tänä qäquauñä-qe, Iqu eeqäpnä ämäwqätäuqänğa äpme. Yoqä naqä-tänä tänğa äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme. ²² Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqäpnäñi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witñqä eätä, itanğa, qokä-apäkä Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau yätamakqä väniñqe, nätmätqä eeqäpnäñi ämiqätñqä ätekqe. ²³ Nyuänä iqu, huiwi ämitñqä-pa, Iqu iquau ämitqäuä. Iqu nätmätqä eeqäpnänä iuñi, ämiqä pmetanğqetani, qu qäyunänä enä. Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä pmetanğqetani, Iqu, huiwiq, äwa miqä, eeqäpnäñi aanä qäyunänä-tänänqä iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anğı häñä inemäkkqenqä

¹ Hiñuiqänäñi, heqä qätä mäwiqä hñgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetatäñi, he pizqä ae äpäkonğuwänänä äpmamiñuwi. ² He suqä quvqä ii imäkmiñuwi, ii ämaqä qua täutanä iuqä suqä du qänaknä ipu, itanğa dnä quvqä im-imä hiñginäwa äpmeñuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä quvqeu, qänaknä inä imiñuwä iquenji. Dñä iquau miqä tq, tänğanı ämaqä

* **1:23** Näqñqä-tänä hñqua, kukñuä tqe, ti äkunmäkätqäuä. “Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetani, Iqu äwa miqä, eeqäpnäñi aanä qäyunänä-tänänqä iwimäkquänä.”

Goti Iqueni hngisanä itqueqanguwä iuqä qeqä-quuvqä imñi, wäunuä yänänäqñqä yqänä itqäüä. ³ Hinuiqänäñi ne eeqänäjune, iqua enqä-ma, asänänä äpmenä, suqä quvqe, neqä kñuä indqänqä iutatä, huiwä iqueqä äwiñqä iutatäñi, äyä imäkminque. Inğani neqä suqä quvqenqe, kimañi qutä anäñi, Goti Iqu äwqä tnänjä wiñganqä iutañi, hanjä-iqä nätapätqätäninji. ⁴⁻⁵ Ne pizqä iinjä äpakonänä qäyä äwitangquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-huñqetä, nenyqä äwiñqetä, äwa miqä, hävemnäqñqä eäqä iutañi, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anji hänjä inemäkkqe. Inji Iqu he hänjä iinjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä suqä nätmätqä hinji vqä iquesanji. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hñqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutäñi, anqumä hänjä nevauqumuatätä, itanğa Iqutä qäukuä yänjini, ämiqänqä zä-hawä ikikinyänjä iu, anä äpmuatänaike. ⁷ Iinjä inetquakqe, ii tiinjänqe. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeunji hinjuä äqumbiyitani, Iqueqä qeqä imänqeuta hinji vqenqe, näqñqä mapnuwi. Ii äwa miqänqä, aanjä hävemnäqñqä iñqeyi. ⁸ He Iquenyqä quuvqä heqiyqanguwitani, Iqu anji hänjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä qeqä imänqeuta hinji vqä iquesayi. Nätmätqä iinjä, hiqä-hiuä imäkñganquwita emakqä ma, Goti Iqu hinjinäwa etapkqe. ⁹ Ii he wäunuä yänänäqñqä ipiyä iuta ämepunjqae, heqä quikui ptqä äqänäpu, hiqä yoqe haqeqä

ämamänjuwä ma, oee. ¹⁰ Wäunjuä änguänänjä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatunquä iunqce, Goti Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, hänä inemäkkqe. Inji ne tännga hänä tä äpmenqce, ii Goti Iquesanänji.

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hnqunä pmetatunquä inemäkkqä Iquvi

¹¹ Iiñqce, he hiñuiqänä äpmamiñuwiñqä kñuä indqämbu. Heqä hinaqä qanyä eunyäpu ämeekuwa etanji, Israitqä iqua henyñqce, “Iquauqä huiwi häuä maktänqä-quayqä” ätäpu, itannga quwqä-quwänqce, “Ne huiwä häuä ktänquneyqä” ätätqänjuwä iquayi. Huiwä iu iinjä imäkñqä suqe, ii ämaqeucä hipaitä imäkkqeyi. ¹² He innga äänä äpmamiñuwiñqce, kñuä indqämbu. He Kraisi Iqueni, mämeqä hiñgi äpmamiñuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunjuä ikqä, Israitqä iquautanänänjuenä maeqä, ämaqä kinjä hnqäqisanjuenä etanğä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmätqä väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunqce, he evquatämäukqe. He qua iunji, iinjä äpmapiyänğanji, Goti Hanjuwä Iquenyñqä mañqä epu, heqä kñuä indqänqä yänänäñqce, nätmätqä mapnuwänqceñqä mämeqä, hiñgi äpmamiñuwi. ¹³ Injaqe he ämaqä kinänänji iinjä ätqäuminjuwä iquenä, tänğanji he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänänjuwi, Iqueqä häneqetani, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpätä qäqiqi equmuatekqe.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanjuä inqä pmetatunquä Inemäkkqä Iquvi. Hiñuiqänänji,

Israitqä iquatä, huizi iquatäni, mäkä-huñqä äpmaminjiyi. Mäkä-huñqä iinji, täkñä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetangiyängga, Jisasi Iqu äpakonätä angi ävauqe, huätä äväpnemäutä, itaŋga Mosisi iqueä kukñuä-suqä yäuä* eeqäpnäni hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyä, äwqä hanjuä inqä pmayñqä imäkkqe. Iqueqä äwiñqe, tiñä etañgiyi. ¹⁶ Iqu zä-huätatä äunätä äpakonqgetani, mäkä-huñqe eeqänä hma imäkätä, mäkä-huñqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-hänjä hñqu hiätñqä imäkätä, itaŋga Goti Hanjuwä Iqutä, näueqä imäknyinyä pmesiyñqä diñqä äwiñgqe. ¹⁷ Inji Iqu äquvepätä, he kiñä näni äpmaminjuwä iquendä, ne qäqiqiñä iqunesä, suqä äwqä hanjuä änyanä, naqä-hñqunä pmeqäñqä iinqä awä ätkqe.† ¹⁸ Iqu ne äwqä hanjuä iinjä inemäkkqetani, Dñä asänänjä-tänjä eanä, Goti Hanjuwä Iqueni, iuta wimenä.

¹⁹ Täñgani he ämaqä huii ämuäñqänänjä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqiñä iqua enjuwä-panä epu, Iqueqä anju äpmeñjuwä iquenji. ²⁰ He anä, Goti Iqu imäkkqä-panä iinuenji. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäni, qu anä-siyandqä enqä-panä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, anä vänyqä miqä yänänäqñqä ämätnäñqä-panä iinjä Iqueyi. ²¹ Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñjuwä eeqänäni, Ique ekunätangä anä ii ämätnä. Goti

* **2:14-15** Israitqä iqua kñuä ti indqänminjuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tänjunä etañgi, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämäwqätäunu.” † **2:17** Asayä 57:19

Naqä Iqu, anä iquenji, hiqäva-imäkpä anä enqä-pa, Iqueqänqä mätquätñqä itqäüä. ²² He-pqe, Kraisi Iqutäñji, naqä-hñqunä etanquwinqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitä guä ämaiqiyätä, Iqueqä anji, Dñä Ängüä Iqu yäpä inqisa pmetätñqä iñqä ämätätqäüä.

3

Poli iqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänjä tqueqä wäunüä-wiyqä-queqä

¹ Goti Hanjuwä Iqu iñä emäkpangqetani, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqänä. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquenä, yätamakqä eyqämqä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wäunüä imäkätqätanqetani, guä äpmuatenjiyquwi.

² Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imänqeuta äñguä hñgi etquetñqä, nyi wäunui ändapqä iñqe, he qätä ae äwiyquwi. ³ Iqu Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, nyi näqnqä hiätmqänä ändapqä.

Iñqe nyi henyqä tuwanüä wänqä ipu äqiyätmä, awä ae äyä etqe. ⁴ He pipa ipi a ätäupiyänqani, näqnqä tiñä mapnä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kukñuä zä witanqä iquenyqe, näqnqä ae äyä eänä.”

⁵ Ämaqä kiñganä äpmaminuwä iquañji, nätmätqä tänqe, awä mätquä iminuwä. Inäqe, tänqani, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäñji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquañji, Dñä Ängüä Iqu iwimäkpangji, iñqe iqua näqnqä ae ämenäüä. ⁶ Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, tiñji. Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua,

kuknjuä we-hunqä-tänji ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñanjuwitani, nätmatqä Israitqä iqua mapnuwä iunji, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hñqunä eqangpi, kuknjuä Goti Iqu, 'Iñä imäkmniqeqä' ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyäniqe.

⁷ Nyi kuknjuä änguä we-hunqä-tänjä tquenqä wäunjuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi ändapkqä iiyi. ⁸ Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqini mänäqä mämä qäyä pmetangqä-qe, Iqu suqä hiñgi vqä iuta wäunjuä tiñji ändapkqe. Nyi Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqänäñji, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä itunquä iunji, qu-pqä inä mapnuwä iinqä kuknui, awä ätuätqänä. ⁹ Goti Eeqänänä Imäkkqä Iqu, nätmatqä imäkäninqä zä äkittqiye äpmaminqä iunqe, nyi ämaqä eeqänänä iu awä ätnänäqi tquämqe, Iqu wäunui iinqe inä ändapkqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iinji, tiñinqä imäkkqe. Dñä nätmatqä qäukuä yänjñä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hñqunä epñqä maqiyqangqeu äqumbiyitani, "Iqueqä knuä indqänqe, huitañä-huitaniqä" knuä indqämbñqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninqe, knui aanä hiñuiqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäunjuä imäqqangqä iutani, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iñä etangi ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunquetani, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinjqä, "Nyi he yätamäqä hemqänä,

wäunuä imäkätmä hanä-iqä meqanqenqä kñuä kuapänä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiqñqä, yänänäqñqä tqäpiyä” etqä. Nyi hanä-iqä ii ämetñqe, ii he äñguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmatqä eeqänänjä iinjä imäkätñqenqe, nyi neqä Apiqueni qonä äwoktäutqänjä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmeñuwä iquauqätä, qua iu äpmeñuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanğa Iqueqä hiveymeqä inä etanquwiñqä yoqe iuta ävätqäüä. ¹⁶ Nyi iinjä itmänğani, henyqä tääqä tiinjä ätuätñqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmatqä aanjä kuapänänjä-tänjä eänä, yänänäqñqä aanjä naqänänjä-tänjä enä Iqukiyä. Si iquauñi, nätmatqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñi, Tqä Dñä Äñguä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwitani, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñi anjä näweqä imäkäqämetñqänä yätamäkkä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwiñqä iqu, zä enqä-pa hukä-tapiñä yänänäqñqä äüä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänänjä itänji, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwiñqe, aanjä naqänänjä eä, quapitä hiqotitä, itanğa haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwiñqä iinjqe, ämaqe qu änyä maqñqä etanğpñqä-qe, Si

ämaqä tquauñi, näqñqä hiätñqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si quñi iinjä iwimäkätqäñi, ii tiinji. 'Nätmatqä aanjä hävemnäqñqä äwiñqe, qutä inä wiqäñqä diñqeyqä' äktätqänänä" ätuätñqe.

²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iinjä itñqä iquesañi, ne, 'Iinjä-iinjä inemäkiyä' ätuätanä, yatñqä ävquque, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänänäñi inemäkänä. Itanga ne qanyä kñuinä indqängquä-pqe, asä iinjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunjuä naqänänjä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatñqe (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enqetani, naqä-hñqunä pmetatñqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäunjuä iunä imäkätmä, guä äpmeñqä iqunä, mañä tiinjä etmqe. "Goti Iqu suqä äñgui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwiñqä iinjä iquauñi, mimäkqä pambiyä" etqä. ² He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuä mäñdi äkittqänäpu, huiziunji, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä miñgpñqe. Heyaqä awä iqinji, hanjä-iqä

timäuqanğanı, äwqä tnänjä maqänä mimäkkqä, suqä ämaqenqä äwinqä iquenı, a yänänäqıjqä äqätpu, hanä-ıqä eeqäpnänı ämeqäpnıqe. ³ Dnjä Änguä Iqu he äwqä hanuä imbu, naqä-hıqunä hiätpnqä emäkkqe. He äpakänä e pmetpnıqe, yänjä qänğanıpu. ⁴ He näqıqıqe, ne Jıası Iquesanı, huiwä naqä-hıqunä enu. Dnjä nesä äpmeıqe, Iqu Hıqunänji. İtanğa nätmatqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqu nätapanıqä dııqıqe, tääqä änatätmakqä-qae, ga ne asä iquenqä knuä yänänäqıjqä indqänätanä, hınuä äqänanä, äyä äpmeıu. ⁵ İtanğa neqä Naqä Iqu-pqe, Hıqunänjqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe, hıqunänjqä. İtanğa asnjä ämetunquä-pqe, hıqunä inänjqä. ⁶ İtanğa eeqänänıneqä Goti, Kiuänänjä-qu eä, Iqu neqä Apıquvi. Iqu eeqänänıneqä haqä yänı äpme, eeqänänıneqä awä ıqı äpme, itanğa eeqänänıneqä yäpä imä äpme.

⁷ İnjäqe Iqueqä qeqä imänqıeuta nätmatqä änguä hıngnä vqä iunı, Kraisi Iqu iwäsäutä, ne hıqunä-hıqunä änätapqäukqe. ⁸ Kuknuä iııııqıqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tıınjä ätä äqänä.

*“Iqu, aanjä haqä yänınyqä äyätäqänğanı, ämaqä guä äpmamınuwä kuapänänjä iquau ätuma ekqeqä. Ätuma äyätä, ämaqeunı, nätmatqä änguänänji äwikqeqä.”**

⁹ Kuknuä, “Iqu aanjä haqä yänınyqä ekqeqä” ätäänqä iqu, ii Iqu yänınyqänä ekqänqä matqä ıqı, oee. Kınğanänı, Iqu qua hıqıqe

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

yäpä mäñi äwiñqä iquenqä ganä äwäkqä eä.
 10 Ämaqä qua iuñqä äquveqäkqä Iqu, Asiqu, qäukuä aanä haqä yätuñqä ekqe. Ii nätmatqä eeqänänjä äsquä-äsqueni, qäyunänä witätñqä imäkätñqänä.

11 Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmatqä äñguänänji tii änätapqäukqe. Hñqua, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqä epñqä, hñqua kukñuä hiñuä-tqänqä epñqä, hñqua kukñuä äñgui awä-tqänqä epñqä, itanğa hñqua, quuvqä heqiyqä iquau ämipu, näqñqä-vqänqä epñqä, äwikqe. 12 Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iquau, Iqueqä wäunui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä iwimäkqänqä eä. Wäunui qäyunä ämipiyitanji, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunänqä yändi-yändi imäkqa peyqänqe. 13 Iqua wäunüä ique imäkqanğuwitanji, ne quuvqä anä eqiyätanä, naqä-hñqunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, näqñqä ämenä. Itanğa, ymeqä nandqä naqä hiätñqänä imänğa-imänğa äpeyqä-ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänänjinä imäkätñqä-pa, qäyunänä hianä. 14 Ne iinji ae ätimäuququänğanji, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä yatunque. Ämaqä kukñuä quanğä ätuäpu, huiziquau qui imäkpnqä näqñqä huitanjä-huitanjä-tänjä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natapñqä diñqe, yunui inği-inğisa äqunätä, nätmatqä näñi-mänji ätpekiqä-panji, ne iinji minemäkqänqe. 15 Iinji maeqä itanä, ämaqeunqä änenqä iu-tanji, kukñuä naqä-qakuinä tquatunque. Ne

iinjä imäkqanquatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänqanqä eätä, neqä Nyuänjä Kraisi Iqutäni, naqä-hnqunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yäni änguä äuqätänänqä imäkätqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune injä inemäkänä. Ne qokä-apäkä iqune, suqä ämaqeunqä äwinqä iqueni, qänaknä itanä, neqä wäunjuä hnqunä-hnqunä imäkätunquä iunji, ne huiwi naqä-hnqunä änyanitanji, naqä-naqä imänğa peyanä.

Suqä yäuä huätä vquatämäupu, suqä änyähäni a maqätqenqä

¹⁷ Iinjqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kuknuä yänänqanqänäni tiinjä etmqe. “Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä. Iquauqä knuä iqe, quwqä äpmeqä iunji, häukuä änguä uwqiyqe, aanqä eä. ¹⁸ Quwqä äwqe, ppinqä yqänä imbu, knuä indqänqä ängui maeqä epiyitanji, quwqä näqnqä meqänqe, we maunqä etanqqetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänjä-pmeqe, mämeqä itqänä. ¹⁹ Iqua suqä quvqä imäkäpiyänğanji, “Tä aanä quvqä di imäkätqänunä” knuä inji mindqänqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manä iunji, nätmatqä äwi iqä hnjuä änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mävquatämäuqä yqänä imäkqäpnä. Iinjqe, “He iqua imäkätqänuwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenqä näqnqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä injä iquau imäkqäpnqänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyqä kuknui qätä äwikuwänğa, Iqueqä kuknuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänqä ätäänqä injqe, qu näqnqä ae

etapkuwiŋqe, nyi näqŋqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukŋui tiinji. “Suqä yäuä, huiwä iqueqä äwiŋqä iuta, hikänänä iu ämequatätä, yätamakqä mämeqänqä qui emäkqä iqueni, he huätä vquatämäupu, kŋuä iqä änyä-hänä iqu imä mnätŋqe, heqä äwqe, aŋä qŋqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanğa he suqä änyä-hänä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqu, Goti Iqueqä kukŋuä naqä-qakuä iutaŋä eä, jänänänä ikikinyänä enqä iiyi.”

²⁵ Inji, he naqä-hŋqunä ae eänjuwi, hiqä heyämaqä iquaŋi kukŋuä quanği mätquä, naqä-qakuinä tquäpŋqe. ²⁶ Itanğa he äwqä-tnänä enqqe, suqä quvqä imäkqä diŋqä wimasipu. Äwqä-tnäŋi, äpakänä, mäptqe känäwä äwqä mämä mŋganğqänğanqä mimäkqä pambu. Inğa-qänğanä qäpu hiätŋqe. ²⁷ Äwqä-tnäŋi yqänä äwiŋqe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäqŋqä. ²⁸ Si quwä mequki sätäti, aŋgumŋi mämeqä, tqä-täuä wäuŋuä imäkätinä, tqänğätä, ämaqä äwa iqanğuwä du yätamakqä vqänğätä, iqätŋqe. ²⁹ Hiqä maŋä iutaŋi, kukŋuä quvqä matqänğä. Kukŋuä äŋğüä, ämaqä haŋä-iqä metqätanğuwä iu yätamakqä äväpu, yeeqä iwimäkqäpŋqä dinä tquanğpu. ³⁰ Itanğa Goti Iqueqä Dŋä Äŋğüä Iqu, wiuŋqä yätŋqä miwimäkqä pambiyä. Goti Iqu Dŋä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätanğpi, itanğa hiunji qänakŋänğa haŋä-iqä mämeqänqä näweqä etmeninğä hiqŋqä enqä-pa etapkqe. ³¹ Itanğa

huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqanğuti, äkasuwä ätäpu, manjä täqñqä ätäpu, kukñuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatäni, ävquatämäupñqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuänqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanğa hñqu quvqä etqueqe, äñguä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnäni, iqueqä quvqetäni, iiqä itmäkmbñqe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänñanğanguwänğa, Iqueqä äwqä tnäni iiqä itmäkñätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-panjä iini.

5

He nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe

¹ Iiññqe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetanğä, Iqu henyqä äwinyänqe, suqä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätñqä-pa, asänä imäkqäpñqe. ² Kraisi Iqu nenyñqä aanjä kiinjä äwinyätä, yätamakqä neyätñqä Iqueqä-kiuä äwiñgqä-ma, he nätmatqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, suqä ämaqeunqä kiinjä äwiñqä iqu, hiñuiqä maeqäpñqe. Iqu iinjä äwiñgqe, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätñqä diñqä, nätmatqä tä ikeqanğä jinanjä äweqä-panji, hiqäva äwqänğqe.

³ Inji, suqä huiwä yanjä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanjä-huitanjä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänjä imäkqetä, suqä hiñuä aowä qñqetäni, he iinji mimäkqä ipu, iinğä kukñui wänğä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä

ämaqä ae enuwä iquenä, iinjä imäkqänqce, pmua imäknänä. ⁴ Ä kuknuä womba inqce matqä ipu, kuknuä anä miqänqä tqce matqä ipu, itanqa qokä-apäkä iuqä suqenqce hänjä tamqä matqä ipnqänänjä. Suqä ii he imäkqce, änguanänjä hmanji, quvqce. Hiqä kuknui, Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” tquangpu. ⁵ “He iinjä mimäkqä pambiyä” etqce, ii tiinjänqce. Ämaqä, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änatapkqce, tuwä äväpu, huitanä-huitanä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänjä imäkqetä, suqä hinuä aowä qnqetä itqänuwä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä äpmeniyä yänjini, mäpmeqä ipu, nätmätqä anä mämiqnqä iinjce, näqnqä änguanänjä mapu. Suqä hinuä aowä qnqce, ii goti quanqä iu qonjä woktäuqä enqäpanjä asänänji.

⁶ Ämaqä huizi, kuknuä quatä maeqä hinginqä isua etäpu, suqä iinjä imäkpinqä etätma upnqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hngisanä ipu, iinjä imäkqanquwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnänjä inqce, äwimenä. ⁷ Iinjä etanqgi, iquatä näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hinuiqänänji he hiawiqä imä äpmaminuwäqce, tänganji, he Naqä Iqutä ämuänqnuwi, ii he we-hunqä iqi qce äpmeqä. Itanji, he nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbnqce. ⁹ We-hunqä iqi äpmejuwä iquaunji, we-hunqä iqu, qu ämaqeu qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänjä epu, kuknuä naqä-qakuinä tqäpnqä wimäkänä. ¹⁰ Itanqa suqä ängüä, Naqä Ique

yeeqä iwimäkpnqä iunqä näqñqä mapñqänä, yamwiqä iqanḡpu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqänuwä iquatä äktuwunqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetanḡpu. Quwqä suqä iquesañi, ymisañä enqä-pa, häukuä äñguä wiqanḡuti ämepu, manqä ipnä, oee. Iinjä imäkqe, qäyä etanḡuti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänjä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu imäkätqänuwinqe, womba meqä etanḡi, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-hunqä iqu, nätmätqä zä äwämitätqä iundanñi, ätnänjä iqi maeqanḡuti, hiñuä-qunqä eä. ¹⁴ Itanḡa we-hunqä iqu injä imäkqanḡañi, nätmätqä injä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etanḡi, injqe kukñuä tiinjä ätnä äwi.

*“Ämaqä hiaqäqä äwiñä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkonḡñä iutanñi, anḡi vayä. Anḡi vauqanḡti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-hunqetä, tä enqä-ma äyäkqätänä.”**

¹⁵ Iinjinqe heqä qanä ikipiyä imñi, äñguänä mimbu. Kñui qäyasäqä mindqänqä, äñguinä indqämbu ikiqäpnqe. ¹⁶ Täñḡañi ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqänuwä-qae, hea, suqä äñguänänjä imäkqänänjä iqua, he ämaequtäucänqä, äñguänä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä kñuä iqä äñguinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqñqä meqanḡpu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqñqä änäpiyi, hiqä kñuä indqänqä äñgui qui emäkätñqä

* 5:14 Asayä 26:19; 60:1

dunqe, manqä iqäpñqe. Suqä iini, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwiñqä iuni, qui emäkänä. Iiñqä tñänqe, Dñä Äñguä Iqu, hesä manguä enyätätñqä, hiñuinä qumbñqe. ¹⁹ Dñä Äñguä Iqu manguä e emnätanqgetani, he tiinjä imäkqäpñqe. Hiqä-hiuä kukñuä ätnäpiyänqani, kukñui apqä bukä iutanitä, apqä huizi iutanitä, itanqa apqä Dñä Äñguä Iqu etapqanqä iutanitä, ämepu, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpñqe. ²⁰ Ga nätmätqä eeqänänñiqe, Goti Hanjuwä neqä Apiqueni, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä yoqetani, “änqaiqä” tquäpñqe. ²¹ Itanqa, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etanqi, ne Iqueni, yäpä iqi vquanä” kñuä indqänäpu, hiqä-hiuänjä-pqe, yäpä iqinyä ingpñqe.

Qokä-apäkä ämanqäwäñuwä iquauñqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi ingpñqä ätqäqe, ii tiini. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iqueni, yäpä iqi ävätqänuwä-pani, heqä qokä iquauñä-pqe asänä e vqäpñqänänji. ²³ Tiinjä etanqi ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuänjä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hñqunä etanqi, Iqu, huiwä iqu hänjä-pmetätñqänä, anqi Vauqumuatqä-qu eä. Ii enqä-pani, qokiqu, apäkiyqä nyuänjä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänänjä iuni, Kraisi Ique yäpä iqi äpmeñuwä-pani, inji apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetpñqänänji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iunqä kiinjä äwinyätä, yätamakqä vätnqänä Iqueqä-kiuä äwiñqä-pani, hiqä

apäkä iuaunqe, kiinjä iinjä enğuätņqänänji.
²⁶ Iqu quņqä iinjä äwinyätä imäkkqe, ii iquaunji, quvqä maiņqä, eqetä, Iqueqä kukņuitä, asņä äwqiyätä, ikikinyänä iwimäkätä, Iqueqä gokä-apäkänä hiätņqä pmutetņqä diņqeyi. ²⁷ Iqu iinjä iwimäkätņqä äwiņgqe, ii tiinjāņqe. Qu Iqueqä hiņuä iqinji, nätmatqä qeqä bimbiqä tqä isua eņqä-panjä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätääqä, ä ppkä äki-äkitani, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iinjä-iinjä iqä-quaiqä” mäutņqä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqāņqä aanjä kiinjä e äwinyätņqä-panji, qokiquenä, heqä huiwiņqä kuapanä enyätņqä-panji, heqä apäkiuaunqä-pqe, asänä iinjä enğuätņqe. Ämaqä iqueqä apäkinyqä aanjä kiinjä äwinyätä, āņguä iwimäkätņqä iqu, iqueqä-kiuāņqä äwinyāņqä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaqä hņqu, iqueqä huiwiņqä wi äuämäkätä, ymisāņä miinjā ma miqä yāniqi? Oee, iqu āņguä äminyätä, ymisāņä iņguänä. Suqä iinjä, ii tiinjä eņqä-panji. Ne naqä-hņqunä äuqätānanä, Iqueqä huiwä hņqunä etaņgquetani, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä gokä-apäkä ique, āņguänä ämäneyätņqä-panjä asānāņä iinjä. ³¹ Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiinjä ätnāņqä-panji.

“Qokä hņqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqānäsinyä, huiwä naqä-hņqunä änyinyä pmeqāņqeqä.”†

³² Kukņuä iqu, qakuä aanjä naqānāņä-tāņä etaņgi, zä äwiņqä ique. Nyi ņqä-näuāņi, “Kukņuä tqe, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä

† 5:31 Ipäqäkqä 2:24

Iqueqä ämaqä iquaunqätä, ätqiyä” ätqä. ³³ Inji kiqä quati, tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä enyätñqä-panji, heqä apäkä iuaunqä-pqe, inä hinguätñqe. Itanğa apäkä hñqunä-hñqunänjä iuenä, hiqä qokiquaunqe, “Iqu ñqä naqä-qu etanği, nyi iquenji yäpä iqi vqämqeçä” kñuä indqänğpñqe.

6

Ymeqä iquaunqätä, kunaqä-kunuñuaunqätä

¹ Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuänñuawä-qae, hiqä hinaqä-hinuñuau hñgisa mitqueqä, qänaknä vqäpñqe. Suqä tquenji, he imäkqä di, Goti Iqueqä hinuä iqinji, äñguänänji. ² Suqä iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, tiinjä ätnä. “*Si tqä tnäutä tñiquesänji, yäpä iqi ävätñä, iyaquiuä kukñui qänaknä vqanğinyä.*”^{*} Goti Iqu suqä iqua ätuätäqänğanji, Iqu suqä tque-ganä, kukñuä nätmatqä timäuniqä diñqä qäsä guä ämäsäuekqe. ³ Kukñuä gue, tiinjä äyä ämäsänä. “*Si iinjä itnä äñguänä äpmeñi, nätmatqä eeqäpnänjä si imäkätñä iunji, äñguänä timäutqätanğuti, itanğa qua iunji, hea quäuqä äpmaka utunğinyä.*”[†]

⁴ Kunuñuenä, hiqä ymeqä isuaunji, quvqä itquepu, äwqä tnänjä miwimäkqä iqäpñqe. He isuaunji, suqä Naqä Iqu äwinyänqä iunqä näqñqä äväpu, “*Tinji imäkäpu, iinji mimäkqä pambiyä*” ämotquepu, äñguänänjä miqäpñqe.

^{*} **6:2** Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqe 5:16 [†] **6:3**
Kukñuä-suqe 5:16

Wäunuä-wiyqä iquauŋqätä, wäunuä miqä iquauŋqätä

⁵ Wäunuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutanä iquauŋqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanġi, nyi iquenġi yäpä iqi vqämqänä” kŋuä indqänäpu, hŋgisa miqä, qänaknä vqäpŋqe. He wäunġi, quanġä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäpä iqi ävätqänuwä-pa, iinä äwipu imäkqäpŋqe. ⁶ Iquau yeeqä iwimäkpŋqä wäunuä äŋgui, iqua hinuä eqänätanġuwänġanä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä eänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqäpŋqe. ⁷ Ii ipiyänġanġi, “Nyi wäunġi, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunġä” kŋuä indqänäpu, aquvänä ipu imäkqäpŋqe. ⁸ Ga he kŋui, tiinä-pqe indqänġpŋqe. “Ämaqä, hŋquququeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäunuä-wiyqä iqunä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiauänqänä indqänqä iqunä-qe, iqu äŋguänänġä imäkmitätqe, Naqä Iqu kimanġi, nätmätqä äŋguänänġi äväniqeqä.”

⁹ Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäunuä heyqä iquauŋġi, zä epŋqä kukŋuä zä iwimäkqä iqua mätquä ipu, äŋguä iwimäkqäpŋqe. He kŋui tiinġi indqänġpŋqe. “Wäunuä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätŋqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänġä iunġi, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau eŋqä-paŋiqä

10 Nyaqä kuknuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aanjä naqänänjä iutañi, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. 11 Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueqä kuknuä quañgitä, yamwiqä iqetä, emeqañgutqañgani, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknänjuwä-pani, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpnä. 12 Nyi ii etqe, tiinñqä etqä. Ne mäkä äunätunqe, ämaqä nesä asänänjä iquautä hmanji. Ne mäki, dñä quvqä, yänänäqñqä huitañä-huitañä-tänjä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äunätqäñu. 13 Iinñqä nyi tiinjä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mäkänqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä äñguänä imäkmbu, näwinyä pmetañgpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanğa mäki qäpu päwqañgañqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutpñqe. 14 Yänänäqñqä iinjä tqäutpñqe, suqä kuknuä naqä-qakuä iqueni, qätä äñguänänjä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quañuä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanğa suqä jänänänjä iu imäkqe, nätmatqä ktqä pmuätänqe, quikuä iqi äpmuätänänjuwä-pa, iinjä pmuätänätanğpu.‡ 15 Itanğa Goti Iqueqä kuknuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqañqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqe ämuasmänjuwä-pani, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetañgpu.§ 16 He iinjä imäkmbu, ga tiinjä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä

‡ 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7

quuvqä heqiyqä iqueni, nikhqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiunqä äumepqanqutqe, huätä epmäkpnqä. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, he hänä ae emäkäqumuatekqä iinqe, hiqä knuä indqänqä imni, nyuänä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu,† Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, Dnä Änguä Iqu etapätinqe, ii ipäqäyunuä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätpnqe. ¹⁸ Suqä iquau imäkpnqä ipiyänqani, Dnä Änguä Iqu emäkqanquti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqä iqueni, mävuqatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätanqpu. Tääqä ätäpiyänqani, enyqä enqanquti, ävquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iunqä-pqe, inä äpakänä tqanqpu. ¹⁹ He yatnqä iini, nyinqä-pqä inä iqäpnqä änyinqi. Nyi kuknuä tmqnqe, kuknui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäuqanquti, ini nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä änguä we-hunqä-täni, kiqä quatä zä äwiñqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. ²⁰ Nyi kuknuä ique-qäquenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätanqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inj nyi wäunuä Iqu ändapkqe, mävuqatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kuknuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqanqpu.

* **6:16** Apqä Bukä 7:13 † **6:17** Asayä 59:17

Goti Iqu qunji, änguä wimäkätŋqenqä tääqä ätukqenqä

²¹ Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapänä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänjä imäkätŋqä iinqe, awä etänä. ²² Nyi ique henyqä ändowatqe, quati tiinji. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmenqenqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, yänänäqŋqä emäkätŋqenqä ändowatqä.

²³ Iyää ŋqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apikutä, itaŋga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutäni, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanjuä imbu quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, ämaqä huiziunqä enquätŋqänä emäkinyä. ²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imänqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac